

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра кримінального права

Лабораторія «Інновації у сфері кримінальної юстиції»

Одеський осередок ВГО «Асоціація кримінального права України»

КОНСЕРВАТИВНО-ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

Одеської науково-практичної конференції

24 листопада 2023 року



Видавництво
«Юридика»
2024

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)
К65

Відповідальний за випуск **Ю. Ю. Коломієць.**
Матеріали видано в авторській редакції.

Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 252 с.

ISBN 978-617-8263-98-0

У збірнику матеріалів Одеської науково-практичної конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» відображено консервативні і ліберальні ідеї професорсько-викладацького складу кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», аспірантів, студентів, школярів, які цікавляться проблемами сучасного кримінального права України, а також практиків, готових до співробітництва з науковцями.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, практиків, небайдужих до кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням.

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)

ISBN 978-617-8263-98-0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2024

Балобанова Дар'я Олександрівна Вимоги якості кримінального закону	64
Полянський Євген Юрійович Щодо подальшого розвитку інституту кримінального покарання в українському праві	70
Шостак Олена Миколаївна Євроцентричність українського кримінального законодавства: принцип субсидіарності та право на життя	76
Тавлуй Олена Вікторівна Контрабанда в Одесі: проблеми та шляхи подолання	82
Абакіна-Пілявська Людмила Миколаївна Окремі питання незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	86
Іванова (Кедик) Вероніка Петрівна Етика та закон: межі кримінальної відповідальності у медицині	91
Степаненко Оксана Василівна Кібернасильство як форма домашнього насильства	95
Ободовський Олександр Васильович Про об'єкт військових кримінальних правопорушень за проектом нового Кримінального кодексу України: постановка питання	102
Берш Анастасія Яковлівна Кримінальна відповідальність у контексті психічних станів, виниклих під час бойових завдань	109
Пономаренко Денис Васильович Вчинення діяння в умовах воєнного стану як кваліфікуюча ознака кримінального правопорушення	114
Камінський Петро Валерійович Перспективи удосконалення кримінально-правового впливу на явище примушування до шлюбу	121
Малишева Марина Валеріївна Кримінально-правова охорона біологічних прав людини	125
Мальцев Максим Вікторович Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки на виробництві: правовий аналіз	130
Павлова Олександра Сергіївна Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в Одесі	134



Ободовський Олександр Васильович

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
[https://scholar.google.com/
citations?user=G8JhlJQAAAAJ&hl=uk](https://scholar.google.com/citations?user=G8JhlJQAAAAJ&hl=uk)
obodovsky.o@gmail.com

Наукова біографія

З 2012 року працюю на кафедрі кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». У 2015 році захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, тема дисертації «Триваючі злочини у кримінальному праві України». Є автором монографій «Триваючі злочини у кримінальному праві України» (2016 рік) та «Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика» (2023 рік).

Наукові інтереси: триваючі кримінальні правопорушення, військові кримінальні правопорушення, об'єкт кримінального правопорушення, принципи кримінального права України.

**ПРО ОБ'ЄКТ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ЗА ПРОЄКТОМ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ:
ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ**

Книгу десяту проєкту нового КК України пропонується назвати «Кримінальні правопорушення проти порядку несення військової служби» [1]. І ця назва близька до назви розділу XIX Особливої частини чинного КК України («Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення»)). Безумовно, порядок несення військової служби не є і не може бути довільним, він має бути *встановлений* (законом). Значить, назва Книги десятої проєкту нового КК України за своєю суттю відтворює назву розділу XIX Особливої частини чинного КК України, хоча й не містить усталеної скороченої назви відповідних правопорушень («військові кримінальні правопорушення»).

Використання у назві Книги або розділу Особливої частини КК України слова «*проти*» дає можливість визначити спрямованість діянь, передбачених у тій чи іншій Книзі (або у тому чи іншому розділі), іншими словами, визначити об'єкт кримінальних правопорушень. Тому І. І. Чугуніков і зазначає: «Якщо, виходячи з назви, є, більш-менш зрозумілим, що саме він (законодавець. – О. О.) поставив під охорону у розділах I–VI, VIII–XII, XVIII–XX Особливої частини КК, то про що саме йдеться у розділах VII, XIII, XIV, XVI, XVII залишається тільки здогадуватися. Використання такої термінології, як “злочини у сфері діяльності, обігу, охорони, забезпечення чи використання” позбавляє об'єкт злочинів у цих випадках будь-якого нормативного складника, оскільки незрозуміло, проти чого саме спрямовані ці діяння» [2, с. 177]. У назвах розділів I–VI, VIII–XII, XVIII–XX Особливої частини КК України якраз і використовується слово «*проти*». Отже, з назв вказаних розділів можемо визначити об'єкти кримінальних правопорушень, передбачених у цих розділах. За змістом чинного КК України (назва розділу XIX Особливої частини і частина перша статті 401 Кодексу) та за змістом проекту нового КК України (назва Книги десятої Проекту) об'єктом військових кримінальних правопорушень є (встановлений законодавством) *порядок несення (або проходження) військової служби*.

Розділ XIX Особливої частини КК України 2001 року, як і інші розділи Особливої частини Кодексу, не ділиться на структурні частини більш низького рівня. Незважаючи на це, кримінальні правопорушення, відповідальність за які встановлена у статтях цього розділу, *традиційно діляться на види*. Так, М. І. Панов та С. О. Харитонов зазначають: «Відповідно до *видового об'єкта* можуть бути виділені такі групи військових крим. правопорушень: *проти порядку підлеглості та військової честі* (ст. ст. 402–406 КК); *проти порядку перебування на військовій службі* (ст. ст. 407–409 КК); *проти порядку збереження та користування військовим майном* (ст. ст. 410–413 КК); *проти порядку експлуатації озброєння та військової техніки* (ст. ст. 414–417 КК); *проти порядку несення спец. служб* (ст. ст. 418–421 КК); *проти порядку охорони держ. таємниці* (ст. 422 КК); *проти порядку здійснення своїх повноважень військовими службовими особами – “військові службові злочини”* (ст. ст. 425–426 КК); *проти порядку виконання військового обов'язку в бою та в ін. особливих умовах* (ст. ст. 427–432 КК); *проти порядку дотримання звичаїв та правил війни* (ст. ст. 433–435 КК)» (курсив наш. – О. О.) [3, с. 701].

Ідеї про поділ кримінальних правопорушень проти порядку несення військової служби на групи були сприйняті і проектом

нового КК України. Так, у Книзі десятий Проекту пропонується виділити шість розділів: «Кримінальні правопорушення проти порядку підлеглості та військової честі» (Розділ 10.1), «Кримінальні правопорушення проти порядку проходження військової служби» (Розділ 10.2), «Кримінальні правопорушення проти порядку користування військовим майном та експлуатації засобів ведення бою» (Розділ 10.3), «Кримінальні правопорушення проти порядку несення спеціальних служб» (Розділ 10.4), «Кримінальні правопорушення проти порядку військової публічної служби» (Розділ 10.5), «Злочини проти порядку несення військової служби в умовах збройного конфлікту» (Розділ 10.6). Назви розділів, включених до Книги десятої Проекту, багато в чому *повторюють назви груп військових кримінальних правопорушень*, виділених, зокрема, М. І. Пановим та С. О. Харитоновим. Крім того, у назві кожного з розділів містяться слова *«проти порядку»*. Це означає, що за змістом проекту нового КК України певний порядок (*підлеглості та військової честі, проходження військової служби, користування військовим майном та експлуатації засобів ведення бою, несення спеціальних служб і т. д.*) вважається *видовим об'єктом* військових кримінальних правопорушень.

Порядок (здійснення) чогось можна розглядати принаймні у двох значеннях: як сукупність правових та інших соціальних норм, які регулюють поведінку суб'єктів, і як відповідну цим нормам поведінку. Однак і в першому, і в другому своєму значенні порядок (здійснення) чогось не може претендувати на те, щоб бути об'єктом (зокрема, родовим, видовим чи безпосереднім) кримінальних правопорушень. «...скільки б разів не вчинялася, скажімо, контрабанда, – зазначає І. І. Чугуніков, – передбачений Митним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами порядок переміщення предметів через митний кордон України буде залишатися незмінним, тобто він не страждає внаслідок вчинення цього злочину» [4, с. 171; 2, с. 176]. Значить, норми права (положення законодавчих актів) та інші соціальні норми не можуть визнаватися об'єктом кримінального правопорушення. «...порушення певних прав, обігу (правил (?) обігу. – О. О.) чи порядку поведіння, – наполягає І. І. Чугуніков, – характеризує не об'єкт, а об'єктивну сторону відповідного діяння. Порушення тих чи інших нормативних приписів заподіює шкоду тому, заради чого вони встановлювалися – здоров'ю населення, власності тощо» (курсив наш. – О. О.) [2, с. 177; 4, с. 171–172].

Як така, поведінка суб'єктів, що відповідає нормам права (положенням законодавчих актів), іншим соціальним нормам, *також не може вважатися об'єктом кримінального правопорушення*

(об'єктом кримінально-правової охорони). І.І. Чугуніков звертає увагу на те, що безпідставним є і «розуміння прав і свобод людини як позасоціальної категорії. Сама собою номенклатура прав і свобод людини, як і будь-який інший нормативний припис, об'єктивно не може бути об'єктом кримінально-правової охорони, тому що власне правова норма не може зазнавати шкоди. Охороні підлягає *такий порядок взаємовідносин між людьми, а також між людиною та державою, що складається внаслідок реалізації цих приписів, за якого всі люди є вільними і рівними у своїй гідності й правах, права і свободи є невідчужуваними та непорушними і визначають зміст і спрямованість діяльності держави*. Звідси випливає, що права і свободи людини – це не тільки і не стільки їх нормативна номенклатура, скільки фактична реалізація й ефективний захист, що своєю чергою, є можливим тільки в межах відповідних суспільних відносин» (курсив наш. – О. О.) [5, с. 91–92]. Хоча у цьому конкретному випадку йдеться про окремі об'єкти кримінально-правової охорони, на основі наведеної тези можна сформулювати і загальний висновок: об'єктом кримінально-правової охорони (об'єктом кримінального правопорушення) є *не поведінка суб'єктів сама по собі* (нехай і така, яка відповідає соціальним нормам), а взаємно погоджена поведінка (взаємодія) суб'єктів, *за якої досягається той чи інший корисний і потрібний результат*. Сказане узгоджується з висновком І.І. Чугунікова про те, що «суспільні відносини як об'єкт кримінально-правової охорони – це певний порядок взаємовідносин, взаємодії їх суб'єктів *щодо задоволення своїх потреб і вирішення колізій, які між ними виникають, в існуванні та всебічній підтримці якого зацікавлені як держава, так і суспільство загалом...*» (курсив наш. – О. О.) [5, с. 92].

Взята окремо, поведінка (вчинки) суб'єктів, яка відповідає нормам права та/або іншим соціальним нормам, характеризує об'єктивну сторону правомірної поведінки. Ця поведінка у поєднанні із тим, заради чого суб'єкти діють певним чином, уже є не просто поведінкою, а взаємозв'язками між суб'єктами, у яких (взаємозв'язках) забезпечується досягнення того чи іншого потрібного державі, людині і суспільству корисного результату (*предмет суспільних відносин*).

Зосередження уваги на певному порядку (здійснення) чогось призводить до того, що об'єктивна сторона правомірної поведінки постає перед нами неначе на передньому плані і закриває собою *предмет суспільних відносин*. Це має наслідком його (предмета) ігнорування й подальшу втрату. Стає незрозумілим, *навіщо держава*

вимагає (змушує) поводитися так, а не інакше. Однак держава може і помилитися: вимагати певної поведінки тільки заради самої поведінки (законодавчий рівень). Визначення об'єкта кримінального правопорушення як порядку (здійснення) чогось може призводити і до правозастосовних помилок: оскільки встановлений порядок порушений (наявна об'єктивна сторона), то вважатиметься, що й об'єкт постраждав, а ось чи призвело це (чи могло це призвести) до досягнення того корисного результату, заради якого саме такий порядок і був встановлений, залишатиметься нез'ясованим. Нарешті, порядок (здійснення) чогось може охоплювати поведінку у цілій великій сфері й насправді забезпечувати досягнення не одного, а різних корисних результатів. Визначення об'єкта кримінального правопорушення як порядку (здійснення) чогось матиме наслідком змішування цих неоднакових результатів, отже, і змішування та ототожнення відповідних їм суспільних відносин, різних за своєю суттю, тобто відбуватиметься змішування й ототожнення неоднакових об'єктів кримінально-правової охорони (кримінального правопорушення).

Таким чином, визначення об'єкта кримінального правопорушення (зокрема, родового, видового і безпосереднього) як встановленого порядку (здійснення) чогось автоматично робить людину беззахисною перед можливим помилковим або й навіть свавільним законодавчим рішенням (коли порядок встановлений заради самого порядку або для досягнення цілей, які у такий спосіб не можна досягати) і перед помилковим чи, можливо, свавільним правозастосовним рішенням (коли рішення ухвалене без вирішення питань про істинну спрямованість діяння і про те, чи дійсно вчинене діяння було суспільно небезпечним). Причому у кожній із цих ситуацій виявити помилковість чи свавільність рішення не так уже й просто: формально, особливо на перший погляд, воно буде правильним.

У проєкті нового КК України як родовий об'єкт військових кримінальних правопорушень названий порядок несення військової служби, а як видові об'єкти – окремі аспекти цього порядку, тобто об'єктом пропонується вважати або відповідні законодавчі положення, або ж правомірну поведінку деяких суб'єктів – військовослужбовця (військовозобов'язаного та резервіста під час проходження ними навчальних чи спеціальних зборів) (пункт 3 статті 10.1.1). Це перетворює об'єкт військових кримінальних правопорушень на формальне поняття, яке дуже складно буде правильно врахувати на практиці. А хіба ж об'єкт кримінального правопорушення не повинен мати практичного значення?

Розглянемо як приклад ситуацію із назвою Розділу 10.2 Книги десятої проекту нового КК України. Назва цього Розділу майже дослівно (!) відтворює назву Книги десятої Проекту. Відмінності у назвах полягають *тільки в одному слові*: у назві Книги десятої сказано про «проти порядку *несення* військової служби», а у назві Розділу 10.2 – про «проти порядку *проходження* військової служби». Можна, звичайно, дискутувати про тотожність чи нетотожність цих слів, але якщо говорити саме про Проект, то потрібно звернути увагу на таке:

- військовий злочин (проступок) – «передбачений розділами 10.1–10.6 цього Кодексу злочин (проступок) проти встановленого законодавством порядку *несення* військової служби...» (пункт 3 статті 10.1.1);

- військовослужбовець – «особа, яка у визначеному законом України порядку *проходить* військову службу у військовому формуванні...» (пункт 4 статті 10.1.1) (тут і вище курсив наш. – О. О.).

Якщо особа у визначеному законом України порядку *проходить* військову службу, то порушити вона може якраз цей визначений законом *порядок проходження* військової служби. Ця особа (військовослужбовець), вчиняючи військове кримінальне правопорушення, вчиняє діяння проти *встановленого законодавством порядку несення* військової служби. Таке можливе тільки у разі, якщо *порядок несення військової служби* і *порядок проходження військової служби* – не просто синонімічні, а тотожні поняття. Але якщо це так, то яке прикладне значення має визначення родового об'єкта групи кримінальних правопорушень як порядку несення військової служби, а видового об'єкта окремих із цих правопорушень – як порядку проходження військової служби? Тут можна було б говорити про збіг родового і видового об'єктів, але чому тоді усі інші військові кримінальні правопорушення не є правопорушеннями проти порядку *проходження* військової служби?

На розглянутому тільки одному прикладі бачимо, що питання про родовий та видові об'єкти військових кримінальних правопорушень у проекті нового КК України вирішене дещо суперечливо.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: контрольний текст Проекту (станом на 14 жовтня 2023 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/10/15/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-14-10-2023.pdf> (дата звернення: 04.11.2023).
2. Чутуніков І. І. Соціально-нормативна концепція об'єкта злочину (кримінального правопорушення). *Наукові праці Національного університету*

«Одеська юридична академія» / ред. кол.: М. В. Афанасьєва (голов. ред.), Ю. М. Оборотов (заст. голов. ред.), І. В. Гловюк (відп. секретар) та ін. Одеса, 2018. Том XXII. С. 155–190.

3. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / А. О. Байда, В. І. Борисов, О. О. Володіна та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2020. 768 с.
4. Чугуніков І. І. Об'єкт та об'єктивна сторона складу злочину: проблеми розмежування. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 17. С. 167–181. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vprc_2018_17_23.pdf (дата звернення: 05.11.2023).
5. Чугуніков І. І. Поняття об'єкта злочину та проблеми правозастосування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 4 (19). С. 91–98. URL: http://pjhv.nuoua.od.ua/v4_2017/21.pdf (дата звернення: 05.11.2023).

Ключові слова: об'єкт кримінального правопорушення, військові кримінальні правопорушення, соціальні норми, поведінка суб'єктів, суспільні відносини, предмет суспільних відносин.

Key words: object of a criminal offence, military criminal offences, social norms, behavior of subjects, social relations, subject of social relations.